

ПРАВНИК О.Ф. КІСТЯКІВСЬКИЙ ПРО СУДОВУ РЕФОРМУ 1864 р.

Пилипчук О.О.

Державний економіко-технологічний університет транспорту (м. Київ)

6-го вересня 1880 р. голова Київського юридичного товариства О.Ф. Кістяківський на черговому зібранні Товариства виступив з промовою про значення та цілі юридичних товариств для розвитку правового життя країни. Ця доповідь відразу стала знаковою у правознавстві Російської імперії. 29 червня 1880 р. у Києві, як і усьому Південно-Західному краї (читай Україні), було запроваджено довгоочікувану судову реформу. Безперечно, Київське юридичне товариство зустріло її з особливими надіями і прагненнями. Власне тому названа подія стала помітною в Товаристві й стала особливо пов'язаною з його діяльністю і завданнями.

Такий інтерес О.Ф. Кістяківський вбачав у тому органічному зв'язку, який існував між завданнями судової реформи і завданнями юридичних товариств, у тій глибинній спорідненості, що існувала між теоретичною і практичною юриспруденцією. О.Ф. Кістяківський у своїй промові привітав проведення судової реформи у Києві та Україні загалом, як надію первинного значення, яка мала не тимчасове, а принципове значення як подія, яка залишалася постійним джерелом і причиною подальшого розвитку правового життя в Україні.

О.Ф. Кістяківський відзначав, що судова реформа 1864 р. стала важливою віхою в історії вітчизняної юриспруденції – не тільки практичної, а й теоретичної. Майбутні історики науки цивільного і кримінального права обов'язково повинні визнати судову реформу великою епохою, в якій розпочалося відродження вітчизняного теоретичного правознавства. У підтвердження цих слів нашого видатного правознавця наведемо слова судової настанови № 202 для судових установ: «Посади голів, помічників голів і членів судових місць, в тому числі і судових слідчих, а також чинів прокурорського нагляду, секретарів та їх помічників, заміщуються не інакше, як особами, які мають атестати університетів, або інших вищих навчальних закладів, про закінчення курсу юридичних наук, або про здачу екзамену з цих наук, або таких, які доказали на службі свої знання з судової частини».

О.Ф. Кістяківський стверджує, що тодішні закони для використання в діяльності практичного юриста усіх звань і сфер у новому судочинстві і судовиробництві слід вважати однією з головних умов вищої теоретико-юридичної освіти, що отримується в університетах та інших вищих юридичних школах. Закон обмежився рекомендацією про необхідність для практичного юриста теоретичної освіти. Але розуміння цієї вимоги повинно надати йому належного змісту, визначити його значення і межу. Вимагаючи від практичного юриста володіння теоретичною освітою, тодішні закони повинні були визнавати необхідність і важливість науки правознавства для застосування правосуддя в житті. Необхідність і важливість юриспруденції для практичного правознавства не може і не повинно обмежуватися і проявлятися тільки тим,

що показує університетський диплом. Ні, ця необхідність повинна усвідомлюватися в розумінні, що юридична практика може розвиватися в глибину, удосконалюватися у своїх якостях тільки за допомогою постійного поєднання з теорією, наукою, а також постійного одержання світла від теоретичної юриспруденції. О.Ф. Кістяківський стверджував, що студентська парта є місцем, де майбутній практичний юрист повинен займатися, цікавитися і засвоювати теорію правознавства. Таке розуміння закону в його ідеї і його кінцевій меті. Це повинно бути ідеалом: для здійснення його і повинна бути спрямована думка юриста практика.

«Звертаючись відтак до здійснення в суспільному житті того, що мав на увазі закон і що лежить на його дні, як ідеал, ми повинні сказати, – зауважував О.Ф. Кістяківський – що наша юриспруденція далека від його здійснення». Причин у цьому багато, але, перш за все, вони історичні, спадкоємні, з яких вітчизняному юристу вискочити нелегко, а можливо відразу й неможливо. І справді, неможливо йому враз остаточно засвоїти думку і про тотожність теоретичної і практичної юриспруденції, про їх взаємодію і неможливість кожної з них обійтися одна без одної. Усі думки попередніх часів повинні були налаштувати розум вітчизняного юриста-практика на більш або менш старий світогляд. Ці поняття тягнули дещо назад. Власне тому можна пояснити той необмежений додаток у статті 202 судових закладів, де зазначалось: «...або ж ті, що доказали на службі свої знання з судової частини, слід допустити до судівства, і тому зробити виняток із загального правила про необхідність для юриста-практика навіть первісної теоретичної освіти. Цим і слід пояснити те, що життя поспішило скористатися цим винятком у більш широких розмірах, ніж здавалося б, це необхідно».

Згідно відомостей, отриманих з офіційних джерел 1879 р., в наявності на той час окружних судів і прокуратури, яка містилася при них, було 183 особи, які закінчили тільки середню і 83 особи отримали тільки нижчу освіту, або 286 осіб, які не отримали теоретико-юридичної освіти. А це становило понад 17%. Тих, хто взагалі не отримав юридичної освіти можна було зустріти на дуже високих постах магістратури і прокуратури, як-то членів судових палат, голів і помічників голів окружних судів, помічників прокурорів судових палат. Особливо великий відсоток серед тих, хто не закінчив юридичних закладів – це члени окружних судів, зокрема старших нотаріусів, і судових слідчих: перших понад 22%, других – 41% і третіх – 17%.

О.Ф. Кістяківський не торкався відсоткового відношення тих, які не отримали теоретико-юридичної освіти і тих, які займаються адвокатською практикою: що тут більш несприятливий відсоток для юридичної освіти, це без чітких статистичних даних і вони відомі були на той час будь-кому із спостерігачів. Вчений також наголосив на тому, що світова юстиція забезпечена особами, з яких понад 50% не отримали теоретико-юридичної освіти. Власне тому проведення судової реформи у 1864 р. – це величезний крок вперед на стежці розбудови правосуддя і юриспруденції в Російській імперії і Україні того часу.